

УДК 811.161.2'367

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙНОЇ ОЦІНКИ У ВСТАВЛЕНИХ КОНСТРУКЦІЯХ

Семотюк О. В.

У статті розглядається питання про категорію модальності і вставлені компоненти як засіб її реалізації. Вставлені конструкції є виразниками як об'єктивної, так і суб'єктивної модальності. На базі фактичного матеріалу проаналізовано комунікативно-прагматичні функції емоційної оцінки вставлень як виразників суб'єктивної модальності.

Ключові слова: вставлені конструкції, модальність, об'єктивна модальність, суб'єктивна модальність, емоційна оцінка, позитивна емоційна оцінка, негативна емоційна оцінка, позитивно-негативна емоційна оцінка.

В статье рассматривается вопрос о категории модальности и вставных компонентах как средство её реализации. Вставные конструкции являются выразителями как объективной, так и субъективной модальности. На базе фактического материала проанализированы коммуникативно-прагматичные функции эмоциональной оценки вставок как выразителей субъективной модальности.

Ключевые слова: вставные конструкции, модальность, объективная модальность, субъективная модальность, эмоциональная оценка, положительная эмоциональная оценка, отрицательная эмоциональная оценка, положительно-отрицательная эмоциональная оценка.

The issue of the category of modality and parenthetical constructions as means of its implementation is examined in the article. Parenthetical constructions are expressive features of both objective and subjective modality. The communicative pragmatic functions of the emotional evaluation of parentheses as expressive features of subjective modality were analyzed on the basis of the actual material.

Key words: parenthetical constructions, modality, objective modality, subjective modality, emotional evaluation, positive emotional evaluation, negative emotional evaluation, positively-negative emotional evaluation.

У проблематиці сучасного синтаксису вагоме місце належить вивченню специфіки використання та функціонування вставлених конструкцій як одного із репрезентантів категорії модальності, які за своїми властивостями найбільш спрямовані у сферу мовлення і мають значний комунікативний потенціал. Комунікативно-прагматичне дослідження вставлених компонентів з урахуванням модальних значень дає змогу висвітлити приховані особливості цих синтаксичних одиниць і, відповідно, створити цілісну модель їх функціонування у висловленні, що досі не було предметом окремого дослідження в українському мовознавстві.

Вставлені конструкції є насамперед засобами вираження об'єктивно-суб'єктивної модальності, яка реально існує в комунікативно-інформаційному плані, представляє відношення до певної події, ситуації, розглянутої в основному висловленні. Особливістю вставлених компонентів є те, що вони в структурі висловлення поряд із базовою інформацією є надбудовою, факультативним елементом, що відсунутий на другий, паралельний план. Вставлені компоненти подають додаткову інформацію щодо основної частини, хоча іноді інформація, представлена у них, буває значеннєво важливіша, ніж базова. Часто на об'єктивну модальність у вставленні відбувається нашарування суб'єктивної модальності емоційно-оцінного характеру, яка виражає власне відношення до певного факту дійсності.

Побутує думка, що вставлені конструкції, на відміну від вставних, "не виражають модальних значень, не містять вказівок на джерело повідомлення, на зв'язок з іншими повідомленнями тощо" [4, с. 194]. Але, як засвідчує фактичний матеріал, суб'єктивна модальність притаманна як вставним, так і вставленим компонентам, що входять до складу основного висловлення. Афективний

(експресивний) фактор є важливим елементом мовленнєвого акту. Певні події, явища дійсності привертають увагу мовця і йому хочеться виразити своє ставлення, виразити експресивно-емоційну оцінку у висловленні.

“Експресивність є сукупністю семантико-стилістичних ознак мовної одиниці, які забезпечують її здатність виражати суб’єктивне ставлення мовця до змісту висловленого чи адресата” [6, с. 591]. Як одна з характеристик мовної одиниці, вона тісно пов’язана з категорією емоційної оцінки і з вираженням емоцій загалом. Тому, будучи носіями експресивності, вставлені компоненти поряд з вказівкою на ступінь ймовірності повідомлюваного, джерело інформації, характеристикою мовлення, способів, прийомів вираження думки тощо є репрезентантами модальної, експресивної та емоціональної оцінки повідомлення.

Тому метою статті є з’ясувати роль вставлених конструкцій у комунікативно-прагматичній організації висловлень емоційної оцінки.

Досить складно класифікувати емоції людини з точки зору лінгвістики, оскільки вони здебільшого є предметом вивчення психології. Проте лінгвісти теж працюють над розробленням типології емоційних станів людини. Так, більшість дослідників (Н. Д. Арутюнова, Е. М. Вольф, Б. В. Хричиков, В. Д. Шинкарук) дотримуються думки, що в основі класифікації семантичних доміант емоційних категорій лежить аксіологічна шкала, що пов’язана з оператором “добре (+)” / “погано (-)”, **центром якої виступає середня (нейтральна, нульова) оцінка.**

За результатами наших досліджень, з’ясувалося, що вставлені одиниці, які репрезентують негативні емоції, є більш різноманітними, ніж позитивно-оцінні. Така асиметрія оцінної шкали зі значною перевагою негативно-оцінних вставлень зумовлена тим, що все позитивне (позитивні якості людини, схвалення її вчинків, поведінки тощо) здебільшого сприймається як звичне, нормативне, а увагу мовців частіше привертає саме відхилення від норми. Н. Д. Арутюнова вбачає зв’язок негативного з диференційованим ставленням людини до дійсності: індивід, сприймаючи навколишній світ, передовсім звертає увагу на аномальні явища, що й зумовлює появу та функціонування негативної емоції [1, с. 307].

Т. Космеда, узагальнивши положення щодо оцінки як мовної категорії, підтвердила, що емоційна оцінка: є “бінарною, тобто розрахованою на протилежні компоненти: позитивна – негативна... кожний компонент бінарної пари характеризується градуальністю: більшою – меншою – найменшою мірою (чи то позитивна, чи негативна оцінка)” [5, с. 89].

Грамаатикалізуючись, категорія оцінки набуває статусу лінгвальної і має мережу спеціальних і неспеціальних форм мовного вираження. У мовознавстві категорія оцінки, зокрема емоційна, розглядається “як структурно-семантична (з семантичною домінантою) і функціональна, прагмасемантична” [5, с. 89], що ґрунтується на опозиції “добре / погано”, “негативне / позитивне” ставлення мовця до повідомлюваного.

Вставлення із суб’єктивною модальністю реалізують такі комунікативно-прагматичні значення емоційної оцінки, які виражають позитивне / негативне ставлення до сказаного в основному висловленні:

Позитивна емоційна оцінка	Негативна емоційна оцінка	Позитивно-негативна емоційна оцінка
1. Любов: а) захоплення; б) інтерес; в) уподобання. 2. Радість	1. Ненависть: а) зневага; відраза; б) незадоволення, обурення, гнів; в) розчарування. 2. Горе: а) біль; б) сум; в) співчуття, жаль. 3. Страх: а) хвилювання, відчай; б) розпач. 4. Насмішка: а) іронія; б) сарказм	1. Здивування

До комунікативно-прагматичних значень позитивної емоційної оцінки відносимо:

1. ЛЮБОВ як домінанта: *Вона (con amore!) [З любов'ю] Скоро місяць ясний гляне, Сонця промінь згас* (Самійленко В.) – позитивно маркована лексема **amore** відтворює піднесений душевний стан, коли мовець висловлює свою любов до краси природи.

Синонімічний ряд до домінанти ЛЮБОВ представляють:

а) захоплення: *І скоро промінь той туман розоре (Не відірвати погляд від землі!), – І кораблі ідуть в широке море, Зникаючи в зловісній млі* (Плужник Є.) – позитивне оцінне значення втілене за допомогою дієслова в інфінітивній формі із заперечною часткою **не**, яка в цьому випадку виконує функцію не заперечення, а, навпаки, підтвердження автором зацікавленості об'єктом, яка межує з захопленням; *А сітка тоненька-тоненька (ой, як же ж чудесно дід Махтей уміють такі сітки виплітати – і на перепели, і на рибу, і на метелика!) – така сітка, ніби найніжніше вирізування, що Ганна собі ним сорочки мережить, – вона вже у діда в кошику лежить, а біля кошика стоїть клітка, сіткою напнута* (Вишня О.); *Спогади... (Ах, хто то ж так прекрасно грає?!)* (Багрянний І.); *Низенько схилиє до мене своє лице мати моя, лукаво осміхається. (Ох, ці матері!) Держить у руках іще якийсь папір...* (Васильченко В.); *Я увесь у захоплених спалахах двадцяти пар очей (герой! герой!)* (Андрухович Ю.) – позитивне емоційне забарвлення вставлених конструкцій виражене лексемами **чудесно, прекрасно, герой** вигуками та окличною інтонацією;

б) інтерес: *В цю хвилину відчиняються двері з кухні і заглядають допитливі оченята мого брата (ох, які ж цікаві!)* (Вільде І.) – власне і передається за допомогою прикметника на позначення зацікавлення – **цікаві** та вигук **ох** і часткою **які ж**, які на фоні представленого контексту увиразнюють, підсилюють це значення;

в) уподобання: *Підходить товаришка Валентина – високолоба (чудовий високий лоб... люблю високолобих М.Х.)* (Хвильовий М.) – у вставленій конструкції мовець зізнається в тому, що йому подобаються високолобі жінки – **люблю високолобих** і з любов'ю описує частину обличчя (лоб) Валентини – **чудовий високий лоб**.

2. РАДІСТЬ з відтінком захоплення: *Найважливішим тепер є те, що я нарешті маю патент на вчительку (та ще з якими оцінками) і завтра вдосвіта їду, – не їду, а лечу до своєї матері, до тітки, до своїх близьких на село* (Вільде І.) – контекст основного речення допомагає відтворити семантику вставлення, де ключовим в розумінні значення радості є предикат на означення пересування лечу, тобто не їду, не їду, а лечу = летіти від щастя; модальний кваліфікатор **та ще якими** передає позитивну оцінку радості, щастя, задоволення своїми оцінками в патенті вчительки; *Вікна братової (тепер його, його!) професорської квартири виходили у вузький кам'яний колодязь, де навіть улітку, мабуть, не було жодної пташки і ніяких співів, а тільки залізне гарчання машин, хряпання дверцят, роздратовані голоси* (Загребельний П.) – повтор присвійного займенника **його** з окличною інтонацією у вставленні підсилює значення задоволення, втіхи героя з приводу присвоєння братової квартири.

До комунікативно-прагматичних значень негативної емоційної оцінки належать:

1. НЕНАВИСТЬ як домінанта: *Ті (ох, як же ж смертельно ненавидів їх!) знали з його життя і те, про що він давно забув* (Вільде І.) – вираження негативної оцінки (ненависті) є результатом того, про що сказано в основному реченні – певні люди знали щось недобре з минулого мовця, – передається як номінативна за допомогою основного негативного лексичного значення слів **смертельно, ненавидів**.

Синонімічний ряд до домінанти НЕНАВИСТЬ репрезентують:

а) зневага, відраза: *Паскудний хлоп! Та ще й поклявся не бачити й порога Од брами нашої – подався звідси геть, – (Мізерна твар) – подався на чужину Шукати другу.* (Багрянний І.) – негативна оцінка основного висловлення втілюється у вставленні, представленому словосполученням з відтінком зневажливості і підсилюється використанням лексеми **твар**, яка відноситься до ряду слів, що межують з ненормативною лексикою; *Оповідав, приміром, про студіюючих жінок і інших, тим подібних; говорив, що багато з них здає екзамен з найлуччим успіхом, а раз*

оповідав (**то се уже брехав, як собака**), що декотрі з професорів оженились із своїми студентками! (Кобилянська О.) – оцінно-емоційне значення зневаги до людини, яка говорить неправду, передано за допомогою фразеологізму у формі сталого порівняння **брехати, як собака**; *І скільки вас?! У чому сила ваша? В чаду брехні, в отруті лицемір. На пальцях злічені фінансові апаші, (Позорище!) На мільйони нас, на душу нашу Роззявив пащу той неситий звір* (Багрянний І.) – за допомогою іменника з суфіксом згрубілості **позорище** відтворюється міра збільшеності поняття: позорище = великий позор, крім того, суфікс **ищ-е** має ще й відтінок зневажливості;

б) незадоволення, обурення, гнів: *І дурний в очах всього народу – вже вкотре!* – йде додому дід (Костенко Л.); *Нагадали, що його наймити навіть у найлютіші морози спали в хліві разом з худобою (А де ж мали спати? В хаті на постелі, може?)* (Вільде І.); *Знали, що люди працювали в нього від зорі до зорі (А хіба коні не працювали так само? Чому ж мав би наймитів жаліти більше, ніж худібку?)* (Вільде І.); *І чи не “злосний враг” лихий! Ну, не признавсь, хоч ти убий. Бо бачиш, цей Антон Біда (Ну, як таке-от знести!) Був не лише Герой Труда, А ще Герой і честі* (Багрянний І.); *Образ цей – то була видерта картка з якогось ілюстрованого часопису і (о ганьба!) пришипилений чотирьом шпильками до килимка над її постіллю* (Кобилянська О.) – виражається в окличних та питальних реченнях із відтінком риторичності та вставленнях **вже вкотре, о ганьба**, які у відповідному контексті виконують функцію вигуків, безпосереднє завдання яких і полягає у вираженні негативних емоцій, почуттів; *То він партизанів десь у Волинських лісах, б'ючись проти недобитків польської армії, так званих пілсудчиків, то він у якомусь глухому селі наводив порядок (теж мені урядова персона об'явилася!), то він десь аж у Бродах, де його добре знали з підпільної роботи...* (Вільде І.) – розглянуте речення побудоване за зразком однієї із “фразеосхем: Теж / також іще..., **Теж / також мені**” [3, с. 192], до якої приєднується позитивно констатоване словосполучення **урядова персона** (тобто людина, яка досягла певного статусу в суспільстві), яке в такій конструкції набуває негативно-оцінного значення, а власне, незадоволення, що і є “основною комунікативною передумовою вживання таких синтаксичних структур” [3, с. 192];

в) розчарування: *Усмішка та була мертвіша (це ж тільки відблиск, марний блік!) і безнадійніша, й сумніша, ніж зір очей, що згас навік* (Драй-Хмара М.); *Не наша, правда, сила (що ж дарма), І не вогонь святий то буде, не слова, Не крик таких, як ми, – то буде тиск ярма!* (Багрянний І.) – негативно оцінене значення дійсності відображене за допомогою словосполучення **марний блік**, лексеми **дарма**, які виражають розчарування інформацією, яка передається основним висловленням.

2. ГОРЕ як домінанта: *А як спить він, може, – прошу не збудити; А як вбили, – боже!* – личенько накрити (Федькович Ю.) – контекст основного речення вказує на те, що відіменниковий вигук **боже** передає душевні переживання героїні, печаль через те, що може трапитися з близькою людиною.

Синонімічний ряд до домінанти ГОРЕ складають:

а) біль: *Мав тільки одне виправдання для себе, тільки один жаль до неї: був не винний. Чому (і це було для нього найболючіше) не могла відчутти правди?* (Вільде І.); *На жаль, ся дівчина уміла все її супокійну душу виводити з рівноваги, як-небудь вона за кожний раз по таких бесідах (з болем і лютістю заразом) висказувала їй свої думки* (Кобилянська О.); *Замкнуся світ в малім і тіснім колі, – Хоч як дивись, лишилося нас три: Я сам та біль (над всі духовні болі!) Та заспокійливий халат сестри...* (Плужник Є.) – почуття сильного душевного болю відтворене безпосередньо самими лексемами у вставленнях: **найболючіше, з болем** (як наслідок цього болю) **і лютістю заразом, духовні болі**;

б) сум: *“Засідання” відкриває батько... – Чи це правда, Марто (ох, вже навіть не Мартусю, – сумно!), що ти потай від нас заручилася з Казимиром?* (Вільде І.) – невеселий, гнітючий настрій героїні, який у думках героїня найменувала атрибутивним прислівником **сумно** спричинений батьковим звертанням до неї – *Марто* (використовував тоді, коли був злий на свою доньку), а не **Мартусю** (як зазвичай звертався у пестливій формі батько до своєї люблячої доньки); – *Не плач, – витерла мені своєю спрацьованою долонею очі, – я теж воліла б, щоб він*

був свій (**боженьку, Казимир був чужий!**), але коли така твоя доля, то я від серця бажаю тобі і йому всього найкращого... (Вільде І.) – важкий настрій героїні, смуток викликаний неприйняттям рідними **Казимира** у своє оточення, не захотіли, щоб він був свій, а, натомість, став **чужим**; вигук **боженьку** емоційно наснажує висловлення, надаючи йому відтінку сильної печалі;

в) співчуття, жаль: *І як син не зможе тата Відрізнити від ренеґата, Внук не втне цього плебея Відрізнить від Кочубея. А вже правнук (бідні діти!) Буде мліти, буде мліти...* (Багрянний І.); *Добре грузинське вино зробило те, що навіть тітка Тема намовити себе заспівати народних єврейських (ох, і яких же сумних!) весільних пісень* (Вільде І.); *І тоді говоритиму я (Ой ти доле моя!) – так приблизно: – Не дивіться на нас так грізно!* (Плужник Є.) – висловлені за допомогою лексем **бідні, сумних** та емоційних вигуків **ох, ой** почуття жалю та співчуття підсилюються окличністю кожного вставлення, особливою експресією інформації, втіленої в основному повідомленні.

3. СТРАХ як домінанта: *А до вікна (аж подумати страшно) ще поперекив з п'ятнадцять і пудів шістдесят живої жіночої ваги, не рахуючи коромисел і глечиків з кошиками!..* (Вишня О.); *На щастя проважав – Блиснув очима (ой, то блиск ножа!) І засміявся нечутно в брови волохаті* (Багрянний І.); *Ми повинчаємось!? Хороший мій! До зугби (Боюся я) чекання доведе* (Багрянний І.) – психічний стан мовця відтворюють лексеми **страшно, боюся** та словосполучення **блиск ножа** з негативною конотацією, яке додатково виконує порівняльно-підсилювальну функцію: людський погляд порівнюється за силою, інтенсивністю та впливом на когось з блиском ножа, а отже, є таким же небезпечним, гострим та смертоносним, як зазначена холодна зброя; *Під стягом божества, з коровами законів (О, скільки на землі натикано хрестів!..)* Дітей і тихі ниви – топчуть коні... (Багрянний І.) – “від природи позитивно-оцінний акт ствердження може бути нейтральним до співрозмовника й негативно-оцінним до того, про кого / що йдеться” [3, с. 193], в даному випадку, негативність, відтворена словом **хрестів** та підсилена квантитативною часткою з вигуком **о, скільки = багато**, повністю нівелює позитивну налаштованість стверджувальної форми і надає реченню відтінку страху, боязні; *Сплеснувши руками, з несамовитим криком: “Валев, валев!” (Ой-ой) – вона вискочила на вулицю перша* (Коцюбинський М.) – стан неспокою, страх, який виражений емоційним вигуком **ой-ой**, викликаний тим, що щось трапилось, на це вказує поведінка героїні, описана в основному реченні: *сплеснувши руками, з несамовитим криком, вискочила на вулицю перша; А що ж виходило тепер: Це ж він не з прірви антрацит Лупав в п'ятьмі забою, А “власть советськую” (ось цить!) Тяє “тихою салою”* (Багрянний І.) – наказово-спонукальний вигук **цить** говорить про страх людей, які змушені були мовчати, щоб не бути покараними за зайве сказане слово.

Домінанта СТРАХ виражається таким синонімічним рядом, як:

а) хвилювання, відчай: *Ой, ті очі плавання невеселі (Як від правди себе втаю?) – Розіб'ється човен об скелі, Об гранітну байдужість твою* (Симоненко В.); *Страх посадив його на сніг і очі руками закрив, а серце б'ється, як у спійманій пташки. (Хто ж мене врятує?) І плаче, і благає він, щоб розточилися, як дим, всі вороги навколо...* (Драй-Хмара М.) – речення питальної модальності у монологічному мовленні репрезентують стан схвильованості самого мовця, відображають безвихідність ситуації, у яку він потрапив; *О домне, домне! (боже, боже!). Що ж я подію, нещасний?* – (Коцюбинський М.) – емоційний вигук **боже**, як бачимо з контексту, виражає стан відчаю, який підсилюється повторенням цього ж вигуку; *Здригнувсь отець, змішався (пропало!): “Ти, що?.. Та ну ж одумайсь... крале!”* (Багрянний І.) – на позначення відчаю в даному випадку використовується дієслово у формі минулого часу середнього роду (середній рід вказує на пропущений займенник *все*) = *все пропало*; – *Востаннє Казимир П'яст працював серед робітників у самому Львові і... (я чую, як серце лізе мені десь під горлянку і там починає калататися...)* як поліція почала йти за ним назирці... (Вільде І.) – героїня у вставленні описує свій стан схвильованості, користуючись при цьому мовностилістичними зворотами **серце лізе мені десь під горлянку, серце починає калататися** з метою досягнення більшого виражально-зображального ефекту;

б) розпач: *Тато мій (ой, що робить?!), Він у власний ніс трубить, і від того бідний ніс Довжелезний став, як хвіст* (Багрянний І.) – психічний стан мовця,

його негативні емоції відтворено в питально-окличній конструкції з емоційним вигуком **ой** у значенні жаху, переляку, безпорадності.

4. НАСМІШКА як домінанта втілена у синонімічному ряді:

а) іронія: *Навіть Льонька (ах, вибачте, Леонід Степанович, без п'яти хвилин лауреат літератури) зволив спуститись з висоти письменницької діяльності і взяти участь у спільній тривозі: в чому річ, для чого батькові знадобилося скликати цей чудний комітет Іваненків?* (Винниченко В.) – іронію у вставлених компонентах реалізує емоційно-оцінна енантіосемія, яка полягає в тому, що позитивно марковані лексеми з безпосереднім значенням поваги **Леонід Степанович, лауреат літератури** вживають з негативним забарвленням, заперечуючи реальну наявність ознаки. *Немає творчості, поезія в багні, І філософію тепер ми осміяли. А геній – нащо він для рою комашні? – Нам будуть фабрики кувати ідеали* (Самійленко В.); *Він впадає біля молоденької невістки Сидора (а біля котрої нової істоти у спідниці він не впадає?), а вона, як годиться порядній жінці, відбивала його зальоти* (Вільде І.) – іронічність змісту вставленої конструкції у першому прикладі виражається риторичним запитанням, а також контекстуальною антонімією змісту основного речення зі вставленням, представленою протиставленням лексем **геній** і **комашня**; у другому прикладі імпліцитне ствердження іронічного змісту у вставленні реалізується у “граматичному негаторі **не**” [2, с. 194], який підсилює категоричність висловлення і, експліцитно заперечуючи, все ж таки стверджує і підкреслює ті чи інші риси характеру (непостійність і легковажність);

б) сарказм (злісна, уїдлива насмішка, їдка іронія): *– А, поздоровляю. Чує, що ви, пані (ов, уже – “пані”!), вийшли заміж* (Вільде І.) – поза контекстом лексема **пані** виражає позитивну оцінку, однак у наведеному прикладі для передачі авторського ставлення до героїні, про яку йдеться, використовуються “іронічні лапки” [7, с. 8], наділені особливою смисловою місткістю, які разом із вигуком **ов** підсилюють іронічність висловлення, надають відтінку уїдливої насмішки, їдкої іронії.

Позитивно-негативна емоційна оцінка виявлена в комунікативно-прагматичному значенні ЗДИВУВАННЯ:

а) ЗДИВУВАННЯ з позитивом: *Калюжа рябіє – це море блищить, По березі бродять леви й бегемоти, І птиця – їй-Богу, рожева – летить, І учаться землю орать готтентоти* (Рильський М.) – емоційний вигук **їй-Богу** підкреслює здивування неймовірним кольором птиці – рожевим, підтверджує правдивість, реальність існування такої тварини; *– Щасливий. Нікому й нічого не завидую, тільки того, – відповів гетьман, прошибаючи Мотрю своїми пронизливими очима. (Як у старого чоловіка можуть бути такі молодечі очі?..)* (Лепкий Б.); *...Професори дуже хвалили дотепність “руських” студенток, дивувались їм (чи сподівались-бо вони такою від сарматок?), тішились їх прекрасно зробленими препаратами, писали навіть в журналах, обороняли їх від клепання ретроградів, доказували всю поважність жіночого учіння* (Пчілка О.) – питальні конструкції є засобами експресивного ствердження з оцінною семантикою здивування тим, що у **старого чоловіка темні пронизливі очі**, як у молодої людини; здивування з приводу дотепності, вмінь **сарматок**;

б) ЗДИВУВАННЯ з негативом: *В кімнаті (в лікаря?) чути настояний дим від міцних сигар* (Вільде І.); *Але чи освідчився він тобі? І коли він гадає поговорити з мамою або зо мною (чи чує хто таке? Север має з нею про мене говорити!)* (Вільде І.); *Толедський янгол з попелястим ликом, В розривах хмар не небо – пустота... І це все не свобода, Домініко, – Останній крик розп'ятого Христа. В блідім диму, поверх в'язниць і скіній, Поверх на лиця впалої золи – Вона. Марія. Відьма і – грекуня! (І як його за єресь не вклепи?)* (Забужко О) – питальні конструкції-перепити є реакцією мовця: обурення тим, що має відбутися, здивування з приводу висловленого в базисі, непогодження із запланованим.

Таким чином, одна із важливих модальних функцій вставлених одиниць полягає у створенні двох паралельних мовленнєвих планів. Причому другий мовленнєвий план дає можливість відтворити комунікативно-прагматичне значення емоційної оцінки (позитивної / негативної), яка полягає в передачі всієї суб'єктивно-чуттєвої гами почуттів мовця, його реакції на дійсність, відображенні багатого внутрішнього світу, складності взаємостосунків.

Література

1. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений (оценка, событие, факт) / Н. Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1988. – 338 с.
2. Бабічева Н. Деонтична сила як джерело деонтичної модальності (на матеріалі творів У. Шекспіра) / Н. Бабічева // Наукові записки. Серія “Філологія” : збірник наук. праць / Вінницьк. держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2009. – Вип. 11. – С. 186–190.
3. Баган М. Взаємодія категорій ствердження/заперечення та оцінки в сучасній українській мові / М. Баган // Наукові записки. Серія “Філологія” : збірник наук. праць / Вінницьк. держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2009. – Вип. 11. – С. 191–195.
4. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посіб. / С. П. Бевзенко та ін. – К. : Вища школа, 2005. – 270 с.
5. Космеда Т. А. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки / Т. А. Космеда. – Львів : Вид-во Львівськ. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2000. – 350 с.
6. Лингвистический энциклопедический словарь / под ред. В. Н. Ярцевой. – 2-е изд. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. – 685 с.
7. Пацаранюк Ю. М. Способи реалізації іронії у структурі речення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Ю. М. Пацаранюк. – Чернівці, 2006. – 21 с.